

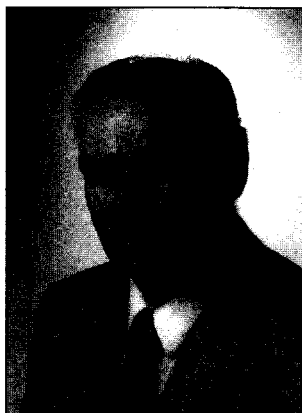
PRO MEMORIA

Profesor Waldemar Michowicz (1929–2005)

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.4.02.20>

Urodził się 10 września 1929 r. w Jaśle. Tam też ukończył szkołę podstawową oraz dwie klasy gimnazjum. Podczas II wojny światowej doświadczył poniżenia, niedostatku oraz poniewierki, co nie pozostało bez wpływu na wybór drogi życia. W 1946 r. przeniósł się wraz z rodziną do Świdnicy, gdzie uczęszczał do Liceum im. Jana Kasporowicza. Złożywszy egzamin maturalny w 1949 r., rozpoczął studia historyczne I stopnia na Wydziale Humanistycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi. Po uzyskaniu w 1952 r. dyplomu nauczyciela otrzymał nakaz pracy w szkole podstawowej w Opocznie. Rok później podjął studia magisterskie na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Wykazywał już wówczas zainteresowanie pracą naukową. W 1954 r. wziął czynny udział w ogólnopolskiej konferencji młodych historyków. Wkrótce potem powierzono mu funkcję zastępcy asystenta. Był seminarzystą prof. Józefa Dutkiewicza, pod którego kierunkiem napisał pracę magisterską: *Echa i skutki strajku górników angielskich 1926 r. w Polsce*. W 1955 r. został zatrudniony na stanowisku asystenta w Katedrze Historii Powszechnej Instytutu Historii UŁ.

Pierwsze publikacje naukowe Waldemara Michowicza związane były z tematyką pracy magisterskiej, następnie historii dyplomacji polskiej i stosunków międzynarodowych okresu międzywojennego. Pod kierunkiem prof. J. Dutkiewicza przygotował i obronił w 1962 r. rozprawę doktorską pt. *Wypowiedzenie przez Polskę traktatu o ochronie praw mniejszości narodowych w Lidze Narodów w 1934 r. W zmienionej wersji (Walka dyplomacji polskiej przeciwko traktatowi mniejszościowemu w Lidze Narodów w 1934 r.)* ukazała się ona drukiem w 1963 r., nakładem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Książkę wyróżniono nagrodą ministra szkolnictwa wyższego.

W drugiej połowie lat sześćdziesiątych i w latach siedemdziesiątych Waldemar Michowicz poszerzył zainteresowania naukowe o problemy słabo wówczas zbadane w polskiej historiografii: miejsca Polski w Lidze Narodów, bezpieczeństwa międzynarodowego i rozbrojenia w okresie międzywojennym. Jako stypendysta w Institut Universitaire des Hautes Etudes Internationales w Genewie miał możliwość prowadzenia w latach 1965–1966 badań w bibliotece i archiwum Ligi Narodów. Uczestniczył też w seminariach prowadzonych przez wybitnych znawców stosunków międzynarodowych – prof. Jacquesa Freymonda, prof. Saula Friendländera i prof. Jeana Leloya. Efektem jego aktywności naukowej były oryginalne studia dotyczące międzynarodowych aspektów rozbrojenia, publikowane w periodykach o zasięgu ogólnopolskim oraz referaty wygłaszane przez docenta (od 1968 r.) Waldemara Michowicza na konferencjach w kraju i za granicą. Z dużym zainteresowaniem środowiska historycznego spotkały się m. in. artykuły opublikowane w „Kwartalniku Historycznym”: *Rozbrojenie a bezpieczeństwo (1920–1939)* (1970, nr 3), *Polskie plany rozbrojenia moralnego w okresie międzywojennym* (1975, nr 2) oraz w „Sprawach Międzynarodowych”: *Polska w Lidze Narodów* (1978, nr 2). Pod jego redakcją ukazały się dwa tomy studiów „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica”: *Problem rozbrojenia 1919–1939* (Łódź 1983) i *Z zagadnień rozbrojenia w okresie międzywojennym* (Łódź 1986).

Jednocześnie Waldemar Michowicz pisał bądź redagował prace z innego zakresu tematycznego, np.: *Józef Dutkiewicz – Zastępowy Nauczyciel PRL* (redakcja i współautorstwo, Łódź 1973), *Wczoraj, dziś i jutro Łodzi* (redakcja, Łódź 1979), *Studia z dziejów Anglii* (redakcja, Łódź 1978), rozdział *Problemy mniejszości narodowych w Polsce* w książce *Polska Odrodzona* (red. J. Tomicki, Wiedza Powszechna, wyd. 1, Warszawa 1982; wyd. 2, Warszawa 1988), rozdział o międzynarodowym aspekcie afery żyrdowskiej w pracy zbiorowej *Żyrardów 1829–1945* (red. I. Pietrzak-Pawłowska, Warszawa 1980).

Głównym nurtem dociekań badawczych Waldemara Michowicza pozostawała jednak problematyka rozbrojeniowa. Najważniejszym jego osiągnięciem naukowym w tej dziedzinie była monografia pt. *Genewska Konferencja Rozbrojeniowa (1932–1937) a dyplomacja polska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1984 (II wyd. Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1989). Na jej podstawie Waldemar Michowicz habilitował się w 1984 r. W 1987 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego. Profesorem zwyczajnym został w 1990 r.

Aktywność naukowa Waldemara Michowicza przybierała różne formy. Brał udział w wielu kongresach i konferencjach nauko-

wych jako referent i dyskutant, m. in. w XIII i XIV Międzynarodowym Kongresie Nauk Historycznych w Moskwie (1970) i Stuttgarcie (1985), zjazdach poświęconych zagadnieniom rozbrojeniowym w Moskwie (1975 i 1979) i Warnie (1980) oraz sympozjach na temat wychowania dla pokoju w Wiedniu (1980), Oslo (1982) i Tampere (1983). Często zapraszano go na wykłady i pobyty studyjne przez uniwersytety zagraniczne. Gościł w uczelniach w Lyonie (1977, 1979, 1984, 1988), Puebla (1983), Nantes (1984, 1987), Lipsku (1985), São Paulo (1996) i kilku uniwersytetach Stanów Zjednoczonych (1991). Był członkiem m. in. Polskiego Towarzystwa Historycznego, Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Komitetu Nauk Historycznych i Komitetu Nauk Politycznych Polskiej Akademii Nauk. Zasiadał w Radzie Archiwalnej przy Ministerstwie Edukacji Narodowej. Walne Zgromadzenie Polskiej Akademii Umiejętności wybrało go w 1996 r. członkiem krajowym korespondentem. Od 1975 r. wchodził w skład Komitetu Redakcyjnego kwartalnika „Dzieje Najnowsze”. Uczestniczył także w redagowaniu periodyków: „Studia i Materiały Społeczno-Pedagogiczne” oraz „Nauczyciel i Wychowanie”.

W latach dziewięćdziesiątych Waldemar Michowicz włączył się w realizację projektu badawczego Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, którego celem było opracowanie *Historii dyplomacji polskiej*. W nowatorski sposób napisał rozdziały: *Organizacja polskiego aparatu dyplomatycznego w latach 1918–1939* oraz *Organizacja polskiej służby dyplomatycznej w okresie II wojny światowej*, otwierające tomy: IV i V wydawnictwa, które ukazały się drukiem w latach 1995 i 1999. Redaktorem tego ostatniego był Waldemar Michowicz. We *Wstępie* Profesor nie omieszkiał podkreślić, że poszczególne rozdziały publikacji „zostały napisane przez autorów pragnących w pełni zachować swoje prawa do wolności wypowiedzi w kwestiach merytorycznych, których opracowanie zostało im powierzone. [...] W rezultacie powstał tom, w którym indywidualny temperament badacza i jego poglądy dochodzą w większym, być może, stopniu do głosu aniżeli w tomach poprzednich”. Waldemar Michowicz wraz z prof. Gerardem Labudą zredagował także syntezę: *Historia dyplomacji polskiej X–XX w.* (Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2002), wydaną następnie w języku angielskim: *The history of Polish diplomacy X–XX c.* (The Sejm Publishing Office, Warsaw 2005).

Działalnością służby zagranicznej II Rzeczypospolitej Profesor zajmował się również w szeregu szczegółowych analizach. Pokusił

się o analizę m. in. kariery zawodowej Edwarda Raczyńskiego, udziału Tytusa Komarnickiego w pracach przygotowawczych do Genewskiej Konferencji Rozbrojeniowej, ewolucji stanowiska Polski wobec Ligi Narodów oraz inicjatyw pokojowych w okresie międzywojennym. Dokonania na tym polu sprawiły, że powołano go do Komitetu Redakcyjnego edycji „Polskie Dokumenty Dyplomatyczne”, zainicjowanej w 2001 r. przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.

Swoje życie zawodowe Waldemar Michowicz związał z Uniwersytetem Łódzkim, w którym pełnił szereg odpowiedzialnych funkcji. Był wicedyrektorem Instytutu Historii (1973–1975), dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1975–1981), kierownikiem Katedry Historii Powszechnej Nowożytnej i Najnowszej (1981–1994), prorektorem ds. współpracy międzynarodowej (1990–1993).

W 1994 r. z inicjatywy Waldemara Michowicza powołany został w Uniwersytecie Łódzkim Instytut Studiów Międzynarodowych. Profesor został jego dyrektorem i sprawował tę funkcję do chwili odejścia na emeryturę w 2000 r., kierując jednocześnie Katedrą Historii Stosunków Międzynarodowych. Dzięki jego staraniom Instytut stał się znaczącą jednostką naukowo-badawczą i dydaktyczną, przekształconą uchwałą Senatu Uniwersytetu Łódzkiego z 19 czerwca 2000 r. w Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych.

Bardzo ważnym elementem pracy zawodowej Profesora była działalność dydaktyczna. Prowadził początkowo – jako asystent – ćwiczenia ze wstępu do badań historycznych oraz historii powszechnej 1789–1939. Z czasem podjął wykłady z tego ostatniego przedmiotu na studiach zaocznych, a następnie wykłady kursowe z historii powszechnej 1789–1945 na studiach stacjonarnych. Od lat siedemdziesiątych wygłaszał wykłady monograficzne m. in. z historii stosunków polsko-francuskich, historii negocjacji rozbrojeniowych w okresie międzywojennym, historii Ligi Narodów, historycznych aspektów wychowania dla pokoju, bezpieczeństwa międzynarodowego, znaczenia ONZ w świecie oraz problemów wojny i pokoju w XX w. Jednocześnie kierował seminarium magisterskim z historii stosunków międzynarodowych w XX w. W 1975 r. uruchomił seminarium doktoranckie z historii powszechnej najnowszej i stosunków międzynarodowych w XX w. Wielokrotnie powoływano go na recenzenta doktoratów i habilitacji. Opiniował również wnioski o nadanie tytułu naukowego profesora. Sam wypromował kilkudziesięciu magistrów i ośmiu doktorów. Czterech jego uczniów uzyskało stopień doktora habilitowanego (dwóch z nich zostało profesorami zwyczajnymi).

W pamięci seminarzystów Profesor zapisał się jako wytrawny znawca arkanów dyplomacji, świetnie zorientowany zarówno w ar-

chiwaliach, jak i różnojęzycznej literaturze przedmiotu. Imponował rozległością horyzontów, talentem narracyjnym oraz precyzją w formułowaniu opinii. Ceniono go za otwartość na poglądy innych, także znacznie mniej niż on doświadczonych badaczy. Potrafił jednak także twardo bronić swoich racji. Stawiał swym uczniom zadania adekwatne do intelektualnych predyspozycji, ale od wszystkich wymagał naukowej rzetelności. Swoim przykładem dopingował do podejmowania ambitnych, choć niekoniecznie spektakularnych, wyzwań badawczych. Zawsze podkreślał, że obowiązkiem polskich historyków jest zaszczepienie w świadomości społecznej nawyku ujmowania spraw rodzimych w szerokim międzynarodowym kontekście. Godna podziwu była łatwość, z jaką Profesor nawiązywał kontakt z kolejnymi generacjami studentów. U progu swojej kariery podejmował się opieki nad harcerskimi i studenckimi obozami naukowymi, później nie wzbierał się przed wspieraniem projektów coraz młodszych adeptów Klio.

Waldemar Michowicz był nieustrudzonym animatorem i organizatorem życia naukowego. W 1982 r. doprowadził do powstania Centrum Badań nad Pokojem przy Uniwersytecie Łódzkim, którym kierował przez kilkanaście lat. W 1987 r. Profesor stanął na czele Komitetu Redakcyjnego półrocznika „Polish Peace Research Studies”, wydawanego przez Oddział Polskiej Akademii Nauk w Łodzi. Zredagował sześć tomów tego periodyku. Podejmował także trud organizacji międzynarodowych konferencji naukowych poświęconych problemom bezpieczeństwa i rozbrojenia w dwudziestolecie międzywojennym (1983, 1985), wojnie w Zatoce Perskiej (1993), laureatom pokojowej Nagrody Nobla (1994), 50-lecia ONZ (1995), metodologicznym aspektom badań nad pokojem (1997) oraz roli intelektualistów w ruchu na rzecz pokoju (1999). Z jego inspiracji bądź przy znacznym współudziale odbyły się również międzynarodowe sympozja naukowe, dotyczące m. in. kwestii rewizji treści podręczników szkolnych z historii w Kolonii (1977) i w Poznaniu (1978), i przygotowania społeczeństw do życia w pokoju w Warszawie i Stuttgarcie (1980) oraz w Łodzi (1998).

Mimo intensywnej działalności naukowo-badawczej, dydaktycznej i organizacyjnej, Profesor potrafił znaleźć czas i siły na pracę społeczną. W latach młodości działał w Związku Harcerstwa Polskiego, a następnie studenckich organizacjach młodzieżowych. W 1952 r. został członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego. Sprawował m. in. funkcję wiceprezesa Rady Zakładowej ZNP w UŁ (1969–1973), wiceprezesa Zarządu Okręgu ZNP w Łodzi (1972–1974), członka

Sekcji Nauki Zarządu Głównego (1972–1980), wiceprezesa ZG ZNP (1976–1980). Był przedstawicielem ZNP w Światowej Federacji Pracowników Nauki, członkiem jej Rady Wykonawczej (1976–1981, 1983–1994), przewodniczącym Komitetu Rozbrojeniowego ŚFPN (1991–1994). Uczestnicząc w konferencjach ŚFPN, reprezentował polskie stanowisko w takich kwestiach, jak: wychowanie społeczeństw do życia w pokoju, bezpieczeństwo międzynarodowe i rozbrojenie oraz kształcenie na poziomie wyższym i organizacja badań naukowych. W latach 1961–1970 Waldemar Michowicz angażował się w przedsięwzięcia Zarządu Łódzkiego Towarzystwa Rozwoju Ziemi Zachodnich. Był także członkiem Polskiego Towarzystwa Przyjaciół ONZ (od 1981 r. wiceprezesem Zarządu Głównego) i organizatorem jego Oddziału Łódzkiego. W latach 1980–1985 zasiadał w Radzie Naczelnej Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”.

Dokonania naukowe i dydaktyczne Waldemara Michowicza zostały uhonorowane m. in. Złotym Krzyżem Zasługi (1970), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1975), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1975) oraz Nagrodą Miasta Łodzi (2001).

W 2000 r., z okazji 45 lat pracy naukowej Profesora, grono uczniów i przyjaciół dedykowało mu Księgę Jubileuszową *W kręgu polityki, dyplomacji i historii XX wieku* pod redakcją Bogusława Rakowskiego i Andrzeja Skrzypka, wydaną przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Zamieszczono w niej prace 31 autorów z różnych ośrodkowych naukowych: Warszawy, Krakowa, Poznania, Lublina, Torunia, Gdańska, Wrocławia i Łodzi, poprzedzone charakterystyką Waldemara Michowicza jako uczonego pióra prof. Jerzego Kmiecńskiego. Księgę wręczono Profesorowi podczas podniosłej, ogólnouniwersyteckiej uroczystości z udziałem Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Łódzkiego prof. Stanisława Liszewskiego.

Zmagając się z ciężką chorobą, Profesor nie zaprzestał pracy naukowej i dydaktycznej. Dążył do sfinalizowania podjętych projektów badawczych. Obmyślał nowe przedsięwzięcia. Wciąż służył radą i pomocą. Zmarł 7 kwietnia 2005 r.

ANDRZEJ MACIEJ BRZEZIŃSKI
SŁAWOMIR M. NOWINOWSKI
Uniwersytet Łódzki